

ZOZOLLA

tweemaandelijks stripinformatieblad

oktober / november 1997

95

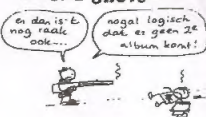

LIAN
CNS

Sluit je ogen en haal diep adem. Houd de concentratie even vast. En ontpaan. Het vraagt even wat voorbereiding, maar nu ben je er dan ook echt klaar voor: voor je ligt een uniek nummer van ZozoLala. Een ZozoLala met een hoofdartikel gewijd aan Horizon, de nieuwe strip van Lian Ong. Geen nieuwe serie, maar een op zichzelf staand verhaal. Full colour. 92 platen dik. Van een Nederlandse striptmaker. Misschien is het verstandig bovenstaande oefening nog eens te herhalen. Iedere striptijlhebber weet dat series in de striptcultuur de norm zijn. Series bieden zekerheid aan mensen die voor hun inkomen van strips afhankelijk zijn. Natuurlijk is het altijd afwachten of een reeks aanslaat, maar zodra het succes daar is kan de kassa jarenlang blijven rinkelen. Standaardisering is bij massaproductie altijd al het sleutelwoord geweest. Een afgerond verhaal, daarentegen, is alles of niets, mak of mis. De term one-shot voor zo'n eenmalige uitgave is veelzeggend genoeg. Een one-shot brengt voor een uitgever verhoogde financiële risico's met zich mee. Iedere keer opnieuw is het afwachten of het publiek de nieuwe, onbekende uitgave zal oppikken. Griffioen Grafiek en Arboris verdienen daarom lof voor de durf die zij tonen met het - in kleur, dus extra duur - uitbrengen van Horizon. Deze uitgevers tonen initiatief want een Franse gigant als Dargaud bet laat afweten. Onlangs zette deze uitgeverij haar collectie one-shots Beeldroman stop (waarover meer in PrikBord). Zeer lovenswaardig dus, dat Horizon nu in de winkels ligt. De huidige uitvoering van het album roept echter wel de vraag op, of je nog van de strip als massamedium kunt spreken. Zoals bij zoveel full colour one-shots, doen de oplage (900 stuks) en prijs (f 59,95) van Horizon eerder denken aan een exclusieve zeefdruk dan aan een in principe voor iedereen toegankelijk massaproduct. Eitair in plaats van populair. Qua maatschappelijke uitstraling eerder vergelijkbaar met het kleine boekje van de Kunst dan het levendige pleint van de populaire cultuur. Dat kan toch niet de bedoeling zijn?

ONE SHOTS

de redactie

Redactieadres ZozoLala: Postbus 344, 3720 AH, Bilthoven, Nederland

REDAKTIE: Paul van Grembergen, Jef Nieuwenhuis, Hans van Soest & Karin van Wijk
LAYOUT: Toon Dohmen & Xander Elink-Schuuman
VASTE MEDEWERKERS: Peter Boel, Marc van Broekhoven, Anton Damen, Maxine Harjes, Ingrid Pruijckx, Jannet van Leeuwen, Mieke Marsfeldt, Bert van der Meer, Bert Meppelink, Pieter van Oudehuizen, Barbara Stok & Gerard Zeegers
OOK WERKTEN MEE: Stef van Doornik, Milan Hüsing, Pascal Lefèvre & Lian Ong
DRUK & AFWERKING: Drukkerij SSN (Nijmegen), Van den Burg Boekverzorging (Wag)
BL DE VOORPALT: Originale voorpalt van Lian Ong gebaseerd op Horizon
ABONNEMENTEN ZIJN MOGELIJK VOOR: één jaar (f 20,00 / BF 37,00) of voor twee jaar (f 33,00 / BF 60,00). Belgische CJP-houders betalen per jaar BF 32,00, of per twee jaar BF 50,00.
ABONNEMENTEN GAAN NIJN na storing van het totaalbedrag op Postbank giro 5253587 (NL) of Postgirorekening 000 - 164840584 (B) t.n.v. Stichting Zet.EI te Tilburg o.m.v. je eigen adres en evt. je CJP-nummer.
COPYRIGHT 1997 bij Stichting Zet.EI. Overname van artikelen, strips, of illustraties enkel in overleg met de uitgever.
OPLAGE: 7.500 exemplaren
ISSN: 1382 - 8630

ALMAAR BOOKERS & STRIPPERS Boterstraat 19 1811 HP / 072 - 512 19 16	AMSTERDAM LAMBIEK Kerkstraat 78 1017 GN / 020 - 626 75 43	NOU MOE! Kruisstraat 17 1032 KA / 020 - 693 63 45
ANTWERPEN BEO Hofland 15 2000 / 03 - 233 25 36	RICHARD Rombout Hogerbeeststraat 78 1052 HX / 020 - 684 29 23	SNOEK Eerste van Swindenstraat 545 1093 LC / 020 - 668 47 54
BUDDYS Meir 125 (1e verd.) 2000 / 03 - 232 16 31	APPELOORN DE TWEEDE LEZER Eerste Wormensweg 102 7331 DK / 055 - 542 72 02	ARNHEM DE NOORMAN Koningstraat 43 6811 DH / 026 - 442 08 09
MEKANIK STRIP Sint Jacobswijk 73 2000 / 03 - 234 23 47	ASSEN PLOK STRIPS EN E.H. Zaagmolens 31 DINGESI 9401 BR / 0582 - 31 52 92	BROEKEN OP ZOOM GILLES DE GEUS Bossstraat 4 (passage) 4011 NC / 0184 - 54 74 62
BREDA FRANKA Tonenstraat 9 (passage) 4811 XV / 076 - 521 41 53	BRUGGE DE STRIEP C.V. Kattelijnestraat 42 8000 / 050 - 33 71 12	BRUSSEL HET B-GEVAAR Grootstraat 15 1000 / 02 - 513 14 86
DELFT BUL SUPER Breestraat 18 - 22 6211 JX / 015 - 22 60 97	DEN BOSCH SPIRIT Hinhamastraat 90 5211 MS / 073 - 614 55 30	DEN HILDER BOEKE Reigerstraat 24 1781 VH / 02230 - 61 23 77
DEN HAAG HAAGSE STRIPSHOP Wagenstraat 104-c 2512 AZ / 070 - 363 41 15	MIEKE'S STRIPTIEK Chassestraat 71 2518 RW / 070 - 365 07 38	DORDRECHT SJOES Scheffersplein 1 3311 EJ / 078 - 614 20 12
PANDA Frederikstraat 955 - 959 4811 LJ / 070 - 363 59 50	WALK IN Herengracht 13 2511 EG / 070 - 364 63 36	ENIDHOVEN superstrip specialzaak Kleine Berg 33 5611 JS / 040 - 244 1882
ENSCHEDE DE STRIPAAP Kuijpersdijk 66 7512 JC / 053 - 430 52 61	GEEL ALFA STRIP Nieuwstraat 12 2440 / 014 - 58 43 80	GOES HET PAARD VAN TROJE Langestraat 2 4461 JP / 0113 - 21 46 91
GENT PIERKE Frans van Rijnhooflaan 312 9000 / 09 - 227 70 86	DE POORT Langestraat 137 9000 / 09 - 225 31 28	HAMONT (B) DE VRIJDE MERT Hd 2, Industrieterrein 0492 - 59 08 83
GROENINGEN LAND VAN LANGVERGETEN Nieuwe Ebingsstraat 19 9712 NG / 050 - 314 85 40	HALLE DE STRIPOMAN Kardinaal Cardijnstraat 3 1500 / 02 - 356 15 89	HEILAND DE BOEKENWURM Heilstraat 60 5701 HP / 0492 - 59 08 83
MODERN PAPIER Pelstersstraat 20 9711 KL / 050 - 313 25 21	WASSEL POORDLAND Paardsemerstraat 17 3500 / 011 - 22 82 00	LIJNWAARD DE BALLOON EXPRESS Korfmarktstraat 1 8911 LA / 058 - 212 79 97
HOORN HET GEE TEKEN Grote Oost 35 1621 BR / 0229 - 21 86 23	KAMPEN DE FANTAST Burgwalstraat 16 8261 HK / 038 - 332 03 25	LEUWARDEN DE RAT Voortrek 83 8911 JL / 058 - 215 16 00
LEIDEN Nieuwe Rijn 19 2312 JG / 071 - 512 64 04	LEIDSE STRIPSHOP Aalmarkt 4 2311 EC / 071 - 512 18 02	MACHELIN DE STRIPKEVER Brulstraat 79 2800 / 015 - 21 76 05
LEUVEN HET BESLOTEN LAND Palastraat 16 3000 / 015 - 22 58 40	GOBELIN Mechelenstraat 35 3000 / 016 - 23 55 85	
MIDDELSBURG HET PERON Sint Janstraat 13 4331 KA / 0118 - 67 47 47	ROTTERDAM DICK BOS Juliana 2 3054 PW / 010 - 461 31 47	DONNER BOEKEN Lijnbaan 150 3012 ER / 010 - 413 20 70
OOSTENDE DE STRIEP Paulusstraat 36 8400 / 059 - 51 5	GALERIE SLAPHANGER Rozenev Manztstraat 97 3026 VR / 010 - 476 91 53	NOORD Zaagmolendijk 35 t/m 41 3098 JK / 010 - 466 43 68
ROSKELARE WILLIS WERELD H. Consciencestraat 36 8800 / 051 - 24 64 15	SCHIEDAM 1 CENTRUM Korte Singelstraat 20-a 3112 BG / 010 - 428 25 84	YENDOR Korte Grootstraat 16 3011 GL / 010 - 433 17 10
SINT TRUIDEN DE GALLIER Beekstraat 46 3800 / 011 - 67 17 39	TILBURG TOMMY Nieuwlandstraat 14 5030 SN / 013 - 535 83 19	TORHOUT 1 STRIJE Oostendestraat 32 8820 / 050 - 21 71 82
TURNHOUT TJESSEN DOP Palastraat 95 2000 / 014 - 42 86 29	UTRECHT PIET SNOT Vismarkt 3 3511 KR / 030 - 231 84 72	STRIP EN LEKTUURSHOP Oude Gracht 194 3511 NR / 030 - 233 43 57
VIMLO BOLSTER Grote Kerkstraat 14 5911 CH / 077 - 354 40 69	ZWOLLE DE BOEKENHALTE Assendorperstraat 103 8012 DH / 038 - 422 10 77	

Horizon in zicht

Lian Ongs tocht naar de einder

In 1989 ontving ze een Stripschappening voor het verhaal Snuifmeel. Daarna werkte Lian Ong (1956) samen met Bert van der Meij aan De Lift en publiceerde ze Fatale Vrouwen. In Zozolala 75 meldden wij dat ze aan een nieuw verhaal werkte dat voorlopig nog niet zou verschijnen. Een understatement van formaat. Pas drie jaar later is het einde in zicht. In oktober tijdens de Bredase Stripdagen kan het publiek kennismaken met Horizon. Lian Ong over het scheppingsverhaal van Horizon.

De geschiedenis van *Horizon* is nogal gecompliceerd. Aan mijn vriend had ik secuur uitgelegd hoe je een strip maakt. Daar was ik zo tevreden over dat ik bedacht dat ik dat zelf ook weer eens moest doen! Samen met hem schreef ik toen een kort verhaal over een volk dat op de vlucht is voor een dodelijke ziekte.

Tijdens de eerste Haarlemse Stripdagen ontmoette ik

opgeven dan maar.

Heel toevallig kreeg ik daarna uitgever Arthur Griffioen aan de lijn naar aanleiding van een aantal zeefdrukken die ik voor hem zou maken. Hij hoorde mijn verhaal en zijn reactie was overdonderend: "Ik bied f 10.000,00 als je dat verhaal afmaakt." Ja hallo, ik schrok me rot en reageerde in eerste instantie wat afhoudend. Arthur heeft me overgehaald. Alles weggegooid leverde helemaal niets op, alleen een gefrustreerd gevoel over verloren tijd. Het was mijn idee om het buitenland erbij te betrekken, omdat het anders allemaal niet lonend zou zijn. We hebben Arboris bereid gevonden om het in Frankrijk, Duitsland en Denemarken te distribueren.

Wat voor een verhaal is Horizon?

Het is een verhaal over een volk dat op de vlucht is voor een dodelijke ziekte. Ze trekken door een eindeloos leeg landschap en proberen een plek te vinden waar ze opnieuw hun dorp en samenleving kunnen opbouwen. Het landschap is een belangrijke medespeler, maar de personen maken het verhaal. Er zijn acht personages door wiens ogen we alles zien. Sesam is een oude man en verteller, Kefir een vrolijk jong meisje en Habba Habba is de oude kletskaus van de gemeenschap. Elk personage voegt op zijn manier iets toe aan het verhaal en

Edmond Baudoin. Hij vond dit gegeven bijzonder en beloofde me te introduceren bij zijn uitgeverij Humanoïdes Associés. Toen ik dat enthousiast bij Casterman vertelde, reageerden zij verontwaardigd. Zij waren ook geïnteresseerd! Van Humanoïdes hoorde ik uiteindelijk niets meer en zo ben ik met Casterman gaan onderhandelen. Dat gebeurde

DE KINDEREN KOMEN
LACHEND NAAR BUITEN;
ME TEGEMOET.

allemaal mondeling. Hoe gedreven ik ook zeurde om een contract, volgens mijn contactpersoon was dat allemaal niet nodig en kwam het perfect in orde. Om een lang verhaal kort te houden: het kwam absoluut niet in orde! Toen ik 35 pagina's in kleur af had, werd mijn contactpersoon ontslagen. Dat betekende voor Casterman tevens het einde van *Horizon*. Er kon enkel een kleine financiële vergoeding af voor al mijn verloren kostbare tijd. Dat ik baalde, mag duidelijk zijn.

Je wilde niet verder werken aan de strip?

Ik zag het niet zitten. Ik had een half verhaal. Het was oorspronkelijk de bedoeling dat het zo'n 65 pagina's zouden worden. Als ik doorging liep ik het risico dat het nooit iets zou worden. Als je alle tijd bij elkaar optelt, was ik er toen al heel lang aan bezig. Ik zou er niets mee verdienen, dus

toont via zijn angsten en emoties een nieuw puzzelstukje. Ik ben begonnen met zes hoofdstukken. Er waren gewoon zes figuren. Naderhand moest ik er twee hoofdstukken bijmaken en toen werden het acht personages.

Welke rol speelt de I Tjing in het verhaal?

Ik weet niet meer precies hoe het ontstond, maar bij één persoon had ik het gevoel van een watertype en bij de volgende van een aardpersonage. Zo kwam ik op de vier elementen, water, aarde, lucht en vuur. Dat was echter niet mogelijk, het waren tenslotte acht personages. De *I Tjing*, een oud Chinees orakelboek, heeft acht trigrammen oftewel karakter-tekens: de berg, het meer, het vuur, het hout, de lucht, de donder, de aarde en het water. Dat was heel

grappig. Bij elke figuur bleek ik een trigram te kunnen plaatsen. Aan het einde was ik bang dat er een personage over zou blijven, maar het viel allemaal precies op z'n plek. De trigrammen heb ik erbij gezet, maar verder heeft het geen invloed gehad. Het is niet zo dat ik het verhaal heb geschreven met de *I Tjing* in mijn achterhoofd. Dat het een eenheid is geworden stemt me tot tevredenheid, al heeft het toeval een grote rol gespeeld.

Je noemde net wat namen van de personages.

Aan de namen heb ik een hoop lol beleefd. Sommigen waren er eerder dan de personages. Mispel bijvoorbeeld heette eerst Yoghurt. Daar heb ik een hoop commentaar op gekregen: "Haha wat grappig, Kefir en Yoghurt." Zo had ik het echter niet bedoeld. Het mag wel komisch zijn maar het is geen *Donald Duck*-verhaal, in de trant van lachen, gieren, brullen. Deze mensen zijn een landbouwvolk en noemen hun kinderen naar landbouwproducten. Naderhand gaan ze zwerven en komen er meer zuivelproducten terug in hun naamgeving. In een cultuur die iets verder ontwikkeld is geeft men meisjes bijvoorbeeld bloemennamen. Uiteindelijk heb ik Yoghurt er uitgegooid en Kefir, een soort van oerproduct, laten staan.

Waar komt Habba Habba vandaan?

Zij is een ontzettende klatskous. Ik had haar ook Bla Bla kunnen noemen, maar dat vond ik te Nederlands. In mijn schooltijd kende ik een jongen die dit in plaats van bla, bla gebruikte en dat vond ik wel grappig. Ze heette eerst

Zilvervlies, dat vond ik ook wel mooi. Vrienden die het verhaal in eerste opzet lezen gaven op den duur een reactie van: "O ja, al dat eten en dat graan." Het gevoel van overdrijving was duidelijk aanwezig en gaf me de zekerheid dat ik een paar namen moest kiezen die niet met eten te maken hadden, zoals Ploeger.

Een komische brief van Willem Vleeschouwer deed daar nog een schepje bovenop. Hij sprak over boekweitvrouwen met de hopvlechten en knoopte er een heel verhaal aan vast over Tarvbrood. Ik heb me tot gelachen, maar het verhaal is

serieus bedoeld en daarom heb ik aan de namen gesleurd.

Een bijzondere schepping zijn de muzieknoten in het verhaal. Het is duidelijk dat dit tekens zijn die met zang te maken hebben, maar ze lijken absoluut niet op onze muziektekens.

Ik wilde iets met muziek. Ploeger fluit terwijl hij werkt en dat wilde ik duidelijk maken. Het is helemaal niet vanzelfsprekend dat men bij dat volk dezelfde muziektekens gebruikt als bij ons. De stip is een geluid en dat zet zich voort met verbindingen. Wij hebben een strakke muziekvorm. Deze mensen zingen met wiebels, noten die om elkaar heen schuiven. Het hoefde niets voor te stellen en ik had alle vrijheid datgene te brouwen dat mij aansprak.

Was "de ziekte" de aanleiding voor het verhaal?

De eerste versie van het verhaal was heel anders. De basis was inderdaad een groep mensen op de vlucht voor een ziekte. Een klein meisje is bang en een oude man maakt haar wijs dat wanneer ze op stenen loopt, de ziekte geen vat op haar kan krijgen. Op den duur loopt iedereen op stenen. Dan komen ze bij een weg die helemaal uit stenen bestaat. Dat is bijzonder, omdat hier volgens de groep geen ziekte kan wonen. Weten zij veel wat een weg is. Ze besluiten om midden op die weg hun kamp op te slaan. Als je niet weet wat een weg is, ga je er in het midden op zitten, zoals een egel doet. Een heerlijke vlakte om even uit te rusten. Het volgende plaatje laat een vrachtwagen zien met een chauffeur à la Henk Wijngaarden. Met de vlam in de pijp scheurt hij over de weg... (lacht hartelijk)

Het verhaal heette zoets als *De weg of Op weg*. Het was een hele serie verhalen over een weg in een verlaten landschap. In een kort verhaal kun je je zo'n heftig einde permitteren. Op den duur kon ik het niet over mijn hart verkrijgen, die personages waar ik zo verknocht aan was deze morbide toekomst te bieden. Ik heb de afloop dus maar veranderd. Er ontstonden verwickelingen tussen de personen en zo is het geworden zoals het nu is. Dat basisverhaal was gewoon een gek, grappig verhaal met een anticlimax.

Had je een specifiek volk in gedachten?

Het zouden Mongoolse nomaden kunnen zijn, gezien de

vlakten en hun gezichten. Maar hun koeien zijn geen yaks. Het zijn een soort van divans met lang haar, want ik kan geen beesten tekenen. Divans met twee horens als symbool van hun vee. Een soort koeien, die ze op kunnen eten. Ze geven melk en ze trekken mee, dat is genoeg. Twee of vier hoefjes, dat is voor mij niet belangrijk. Met opzet heb ik niet voor een bestaand volk gekozen. Het zijn geen Chinezen, Tibetanen, negers of indianen. De keuze voor blanken leek me onhandig, omdat sommige lezers dan het idee krijgen dat het een historisch verhaal is. Het speelt zich niet af in onze contreien. Ik wilde niet dat men zich er te veel mee identificeerde, of zou denken aan bijbelse taferelen in de trant van de geschiedenis van Mozes.

De omgeving van de nomaden is weinig uitgewerkt.

Het landschap is een negende speler, heel bepalend. Het is hun decor en vervult in hun leven een grote rol. Op den duur was het ontzettend moeilijk om te tekenen, steeds die horizontale plaatjes. Ik moest suggereren dat het daar heel ruim, heel koud, heel ver was en nooit zou ophouden. Werken in horizontale vlakken betekent dat interessante composities niet mogelijk zijn. Een boom, een lantaarnpaal, alles wat de hoogte ingaat, kan niet gebruikt worden. Het is gewoon niet aanwezig in dit lege landschap. De horizon kan je hoog, laag of scheef maken, dan houdt het toch wel op. Het lege is echter heel bepalend voor het verhaal. Het maakt de sfeer des te verlatener en eenzamer. Een bos, een rotsparthij of heuvels maken een landschap direct een stuk vriendelijker. Hier is helemaal niets. Op de meeste pagina's komt zelfs geen boom voor. Het lijkt mij persoonlijk verschrikkelijk om in zo'n landschap te moeten leven.

Je zoomt regelmatig sterk in op de personen. Niet alleen hun ogen, maar zelfs hun ruggen laat je in close-up zien.

Af en toe moest ik trucs verzinnen om het geheel een beetje levendig te houden. Anders is deze manier van vertellen heel saai. Dan val je erbij in slaap. In zo'n omgeving werkt een beeldwisseling goed. Het was mijn bedoeling niet al teveel van dit soort trucs in het verhaal te verwerken. Bij sommige

Uitleggen hoe bij mij een scenario vorm krijgt is lastig. Ik schrijf als een bezetene en na het lezen verbaas ik me over mijn eigen gedachtenspinsels. Het verhaal moest bij de weg eindigen, zo zat het in mijn hoofd. Ik vind het stom dat ze daar weggaan, want het is een goede plek. Daarom laat ik Sesam op het einde terugkeren.

Het lijkt een beetje op het verhaal van de tien kleine negertjes. Uiteindelijk blijven er niet veel personen over.

Een aantal mensen is dood en andere leden van de stam zijn vertrokken. Over de laatste mensen valt weinig te zeggen, want hun lot is onzeker. Sommige proeflezers werden daar erg droevig van. Schijnbaar voelt men zich toch betrokken. Dat medeleven is een beetje kinderlijk, maar ook aandoenlijk. Eigenlijk vind ik dat wel mooi om te horen. Wie kijkt nu nog naar een film en hoopt ondervrij, dat het met de personages goed afloopt. Dat bedachte figuurtjes deze emoties oproepen, maakt mij duidelijk dat lezers zich er op de een of andere manier in kunnen verplaatsen. De dood van een aantal hoofdpersonen

avonturenstrips staan alle platen vol met dit soort acties en is het overdone. De verrassing werkt niet meer. Zoals in sommige actiefilms waarin alleen maar bloed, doden en geweld te zien zijn. Op den duur schrik je nergens meer van en is de schok van het onverwachte compleet verdwenen.

De groep komt ongeveer halverwege het verhaal bij "de grote steen." Een perfect leefgebied vol met wild, eetbare gewassen en goede landbouwgrond. De nomaden krijgen weer hoop en besluiten er te blijven. Toch vertrekken ze uiteindelijk uit dit Utopia. Waarom?

was voor mij een logische ontwikkeling in het verhaal. Het was hun tijd. De meeste moeite had ik met de moord. Dat vond ik niet leuk om te doen. Geen enkel sterfgeval is trouwens afgebeeld. Hoe ik dat voor elkaar heb gekregen, is me een raadsel. Blijkbaar heb ik het te akelig gevonden om uit te beelden. Het doet me denken aan zestiger jaren films, waarin de seksuele handeling niet verbeeld mocht worden. Na een zwod moment toonde het volgende shot het paar aan de ontbijtafel met een eitje en een kopje koffie.

Het album zit vol met onzichtbare draden. Er zit veel tussen de regels in. Gebeurtenissen die niet worden verteld en pas pagina's later verklaard worden.

Het is heerlijk om te doen, maar ook hartstikke link. Je loopt het risico dat lezers je niet kunnen volgen en afhaken. Hoofdstukken kado geven, ligt niet in mijn lijn. Ik vraag me alleen af of ik het zó kan, dat anderen het kunnen volgen. Strips waarbij je tussen de regels door moet lezen, zoals van Prado en Baudoin, waardeer ik.

Horizon is geen strip die je na eenmaal lezen wel gezien hebt.

Dat hoop ik. Eigenlijk zijn het twee verhalen. Het verhaal als je het leest, zodat je de gegevens stukje bij beetje bij elkaar krijgt en er enige lijn in zit. Met datgene wat je al weet, lees je het een tweede keer en dan lees je het andere verhaal. Het is geen album van 92 pagina's, maar eigenlijk zijn het er 184.

Het verhaal heeft een strakke opbouw en in elk hoofdstuk komen dezelfde aanknopingspunten terug.

Elk hoofdstuk eindigt zoals het begint. De gedachtenblokken van de hoofdpersonen, die ik trouwens bovendien noem, verwijzen naar eerdere ervaringen van die man of vrouw, die terug komen in het heden. Dat is informatie en wanneer een lezer niet weet waar dat aan refereert, worden er zaken gemist. Ik heb geprobeerd die gedachten zo min mogelijk door de dialogen heen te laten lopen.

Horizon is een reisverhaal. Lees je veel reisverhalen, of reis je veel?

Ik houd niet van reizen en ben een echte huismus. Lao Tse, een oude Chinese wijsgeer, zei ooit: "Je hoeft niet de hele wereld door te trekken, want je kan de hele wereld vanuit je venster zien." Zo ervaar ik dat ook. In een kleine wereld

vinden precies de zelfde dingen plaats, je moet alleen gedetailleerder kijken. Energie is niet iets dat ik in overvloed bezit. Ik kan niet goed tegen de warmte. Wanneer ik te ver van huis ga, kom ik al snel met dit soort ongemakken in aanraking. Het is allemaal wel interessant, die verre landen, maar dat zijn ze van een afstand ook. Mijn fantasie helpt me wel. In een luie stoel met dichte ogen kom ik een heel eind. Mijn behoefte om een stimulans van buitenaf te krijgen is niet groot. Vreemde geurtjes en vreemde geluiden heb ik niet nodig om een boek als dit te schrijven. Na het maken van *Horizon* heb ik trouwens genoeg gereisd en voldoende ontberingen doorstaan!

In het verhaal is Sesam de verteller. Eigenlijk heeft iedereen in zijn leven een verteller. Meestal zijn dat opa's en oma's. Wie is dat voor jou?

Mijn moeder is een echte verhalenvertelster. Vroeger thuis zeiden we tegen elkaar dat in een middeleeuwse samenleving mijn moeder de dorpsverteller zou zijn geweest. Ze vermaakt haar publiek behalve met verhalen ook met haar gebaren. Ze vertelt geen wereldschokkende gebeurtenissen. Geschiedenissen van dichtbij, uit de familie, maar in de meest smeulige vorm. Verhalen vertellen is magie voor primitieve volken, omdat er niets anders is. Voor onze samenleving is dat belang duidelijk minder.

Dat heb je dus geërfd?

Nee, absoluut niet. Niet in deze vorm in elk geval. Ik vertel mijn verhaal op papier en niet mondeling. Da's een totaal andere vorm. Misschien heeft het wel invloed gehad, maar dan niet direct.

Je hebt in totaal zo'n zes jaar met tussenpozen aan Horizon gewerkt. Was het niet moeilijk om op bepaalde momenten die draad weer op te pakken?

Dat viel wel mee. Van de hoofdpersonen heb ik poppetjes van klei gemaakt. Toen ik voor de tweede keer de draad van het verhaal opakte, vond ik het moeilijk de juiste gezichtsuitdrukkingen te pakken te krijgen. Ik dacht dat driedimensionale koppen mij zouden helpen om de juiste gelaatstrekken weer te geven. Ik ben begonnen met de bestaande figuren. Eerst Habba Habba, Kefir, Sesam en Tchack. Mispel, bijvoorbeeld, is ontstaan in klei. Eerst was er

zijn naam, toen het beeld in klei en pas daarna de figuur in de strip. Op dezelfde manier heb ik Ploeger en Klapbes ontworpen. Bij het draaien van zo'n kopje zie je steeds een andere gezichtsuitdrukking en verandert het perspectief. Het zuivere natekenen lukte niet. Een bijkomstig effect was dat hun gezichten me elke dag vanaf mijn tekentafel aankeken. Dat is eigenlijk het belangrijkste effect geweest. Ik ben ze nooit kwijt geraakt. Voor mijn gevoel zit er nergens in het verhaal een stijlbreuk.

Heeft het er niet mee te maken dat je zowel de tekenaar als de scenarist bent, en het verhaal van haver tot gort kent?

Ja, dat weet ik wel zeker. Werken op het scenario van anderen kan ik niet goed. Dat lukt me alleen wanneer ik het verhaal door en door ken, als het een stukje van mezelf is.

Samenwerken met een scenarist behoort niet tot de mogelijkheden?

Ik heb het indertijd geprobeerd met Pieter van Oudheusden. Ik ben blij dat ik dat gedaan heb, maar merkte dat dit niet mijn sterkste kant is. Het probleem is dat ik door ga fantaseren over de inhoud. Dan verzin ik er dingen bij en pas het verhaal dermate aan dat er van een samenwerking geen sprake meer is.

Eigenlijk vind ik het schrijven het allerleukste. Waarom zou ik dat opgeven? Wanneer ik zit te schrijven, ben ik compleet gestoord. Die pen schrijft maar en ik kijk er verwarder naar. Het tekenen is voor mij een moeizaam proces met veel gegum en geworstel. Ik zou voornamelijk jaloers zijn op de scenarist. Die mag het leuke werk doen en ik kan gaan ploeteren achter mijn tekentafel. Ja, daahhaaag!

Het maken van het verhaal is het leukste, al zitten er ook moeilijke kanten aan. Het schrijven van de dialogen en het letteren levert gezweet op. Vooral wanneer er een woord in de tekstballon moet en ik het juiste woord niet kan vinden. Of in het Duits ken ik een perfecte uitdrukking, maar hoe was het ook alweer in het Nederlands? Dan heb ik een passende zin en blijkt de tekstballon te groot of te klein.

Van die struikelblokken heb ik het meeste last. Een anatomische misser kan me niet echt deren. Een foute tekstballon leidt echter tot samengeknepen tenen. Ik laat mijn vriend er vaak nog naar kijken, omdat ik op den duur zelf over mijn taalfouten heen lees. Soms zijn dat hele domme fouten. Arboris wees me erop dat ik op de laatste pagina het woord "einde" was vergeten, ach...

Waarom is besloten om Horizon in het buitenland in twee delen uit te brengen?

Dat waren zuiver economische motieven. Arboris kon mij voor twee albums meer betalen dan voor één. Er moesten wel

nog twee hoofdstukken bij om het verhaal langer te maken en een duidelijke splitsing aan te kunnen brengen. De figuur Ploeger zat al half samen met Mispel in een hoofdstuk en dat heb ik gesplispt. Haver, de zus van Stille Rogge, heeft het andere hoofdstuk toebedeeld gekregen. Het was verrassend dat er voor mij nieuwe elementen naar voren kwamen toen ik aan deze hoofdstukken werkte. Het verhaal was uiteindelijk al klaar en toen moest ik er weer aan gaan schaven. Dat is niet vervelend geweest, integendeel, het was prettig dat het verhaal bleef groeien.

Hoe verloopt de samenwerking tussen Griffioen, die het verhaal in Nederland uitbrengt, en Arboris die voor de buitenlandse distributie zorgt?

Goed, geloof ik. Zij zorgen samen voor de technische details en het is heerlijk dat ik me daar niet mee hoeft te bemoeien. Arboris heeft in het buitenland zijn eigen kanalen en Horizon gaat gewoon mee met de rest van de albums. De uitgave in Nederland van Griffioen is iets luxer.

Ben je zes jaar alleen bezig geweest met Horizon?

Voor het grootste gedeelte wel. Erg hé! Tussendoor heeft het project een hele tijd stil gelegen. Zonder al die andere tijd heb ik ongeveer vier jaar aan Horizon gewerkt.

De eerste helft van Horizon was klaar in mei 1996. De tweede helft ging veel sneller. Dat was raar. Voor iemand die zulke "lege" pagina's maakt, werk ik heel langzaam. Normaal deed ik drie volle werkdagen over een zwart-wit pagina. Inkleuren kostte twee werkdagen. Na de pauze van deel één met een vakantie ertussen begon ik met de veronderstelling drie dagen over een pagina te doen. In drie dagen had ik drie pagina's af. Daar schrok ik zo van dat ik even moest stoppen! Dat was niet normaal. Daarna rolden er in vier dagen vier pagina's uit mijn hand. Eindelijk had ik een beetje een redelijke productiesnelheid.

Heb je al nieuwe ideeën?

Nee, alle oprispingen van enthousiaste invallen draai ik resoluut de nek om. Dat klinkt misschien vreemd, maar ik kan me moeilijk op twee zaken tegelijk concentreren. Dan schiet ik subiet in de stress en daar pas ik voor. Eerst dit, met alle promotietours die er aan vastzitten. Daarna zie ik verder. Ik heb nog contact met uitgeverij Malmberg. Iemand heeft me gevraagd een kinderboek te illustreren. Mocht er geen illustratiewerk voorhanden zijn dan ga ik vakken vullen, al ben ik daar hoogstwaarschijnlijk te oud voor. Voordat ik ging tekenen heb ik jaren een archief beheerd op een kantoor. Ik ben van alle markten thuis en hoef niet per se te tekenen om gelukkig te zijn.

Karin van Wylick

In deze Acacialaan is iemand aan het woord met passie voor strip, muziek en film: Milan Hulsing. Hij is een zoon van een Belgische moeder en een Nederlandse vader. Met zijn broer Hisko, animator ("eigenlijk zou je hem moeten interviewen, hij is veel beter"), tekende hij vroeger al graag aan de keukentafel. Daarin werd hij door zijn ouders gestimuleerd. Inmiddels heeft hij de Rotterdamse kunstacademie met succes afgerond en in Zone 5300 al verschillende verhalen gepubliceerd. Solo, maar ook samen met Michiel de Jong. Met regelmatige bezoeken aan stripwinkel Lambiek begon zijn liefde voor de strip.

"Al toen ik jong was, was ik gefascineerd door tekenen en muziek. Het stond eigenlijk altijd al vast dat ik tekenaar zou worden. Eerst ben ik in Utrecht naar de kunstacademie gegaan. Maar om die opleiding af te maken, waar je niets nieuws leerde, moet je toch echt autistisch zijn! Daarna ben ik naar Rotterdam gegaan. Ik merkte daar dat mijn handschrift altijd duidelijk aanwezig was, ook al probeerde ik in verschillende stijlen te werken. Het scenario dat ik heb geschreven voor een verhaal dat ik met Michiel de Jong heb gemaakt, *Invitation to romance*, is alleen te tekenen met strakke lijnen, anders slaat het de plank volledig mis. Dat verhaal had ik zelf ook niet kunnen tekenen. Mijn afstudeerproject, *Nabokov's Walk, Burcht, Meer*, is veel serieuzer en daarom ook erg geschikt voor wat schetsachtige tekeningen. Mijn voorbeeld is de Amerikaan Daniel Clowes. Drie keer in het jaar komt er een comic van hem uit en dat is eigenlijk de enige strip die ik nog koop. Aan mijn nieuwste verhaal, dat in september in *Zone* is verschenen, kun je zijn invloed wel afzien. Het heeft de vorm van een comic. Het is een sentimenteel verhaal, een genre waarin ik me goed thuis voel. Wellicht hebben ook de emoties rond de recente dood van mijn vader invloed gehad op het ontstaan van dat verhaal. Een strip mag vermakkelijk tot serieus zijn. Als er bij de lezer maar emoties loskomen. Paranoia speelt vaak een grote rol in mijn verhalen, omdat het intrigeert. Sex is eveneens van belang in mijn verhalen. Boeken als *Rooie oortjes* vind ik trouwens ziekelijk, schrijf dat maar op. Mensen die dat lezen zijn eigenlijk nog kinderen. Ze willen graag iets lezen als *Sjors en Sjimmie*, maar dan wel met blote tieten.

Momenteel studeer ik Filmwetenschappen in Amsterdam. Film interesseert me mateloos. Eigenlijk is het een veel leuker medium dan strips. Oude horrorfilms zijn echt het einde. Vroeger wilde ik altijd al een vriendinnetje met wie ik 's nachts lekker horrorfilms kon kijken en die heb ik in Tessa nu ook eindelijk gevonden. Voor de strip vind ik horror weer geen boeiend genre. Het wordt dan vaak wat pervers doordat je de

viezigheid niet, zoals in een film, maar een paar seconden kan laten zien. De timing in een film is veel nauwkeuriger. Belangrijk daarbij is de filmmuziek. Het is jammer dat je bij een strip geen muziek kunt horen, dat zou het veel mooier maken. Toen ik het scenario van *Invitation to romance* voor Michiel had geschreven, heb ik hem er filmmuziek bij gegeven. Toen hij aan het tekenen was, stond die muziek aan om de juiste emotie van het verhaal duidelijk te maken. Will Eisner heeft wel eens gezegd dat het zwart in de strip de filmmuziek is. In mijn nieuwe verhaal is zwart eigenlijk de bas. De lezer moet dan de indruk krijgen: 'Wauw, wat gaat er nu

gebeuren?!" Omdat ik muziek zo belangrijk vind, laat ik mijn hoofdpersonen vaak dansen en zingen. Het (vage) plan bestaat er om samen met mijn broer een animatiefilm te maken. We denken aan een *minimal animation*. Op die manier kan ik ook muziek achter de strip zetten. De stilstandende beelden in de strip zorgen voor een vreemd effect. Om toch een beetje een filmische indruk te creëren, moet je goed je camerastandpunten en uitsneden afwisselen. Binnenkort krijg ik college over Alfred Hitchcock. Eigenlijk zou iedere striptekenaar zijn films moeten zien. Hitchcock was een meester in het kiezen van goede cameraposities; hij kon alleen al door die posities veel spanning creëren. Uiteindelijk wil ik graag mijn brood verdienen met strips tekenen. Momenteel werk ik wat bij als bewaker bij de Beurs van Berlage. Met Michiel de Jong hoop ik in de toekomst nog veel samen te werken. De samenwerking met hem was erg vruchtbaar. We hebben nog heel wat plannen samen, maar voorlopig blijven die in de koelkast. Michiel heeft een vaste aanstelling en dan vreet tijd. Ik heb zoveel verhalen in mijn hoofd, dat ik die voor andere tekenaars als scenario kan gebruiken. *Zone* heeft me die kans gegeven. Het blad verdient een prijs om de kansen die het schept voor tekenaars als ik. Ik heb ook wel eens een cd-rom gemaakt, die als uitgangspunt *De wolf en de drie biggietjes* had. Het was eigenlijk mijn eerste poging om strip met muziek te combineren. Misschien dat ik met dat projectje nog eens verder ga. Voorlopig heb ik in ieder geval nog genoeg ideeën. Ik hoop dat ik me wat vaker over mijn luiheid kan heen zetten om die ideeën ook te realiseren."

Het Laatste Oordeel

Horizon

Uitg. Griffioen; 92 pl.; kleur;
harde kaft; f 59,95.

Lian Ong heeft haar publiek lang laten wachten op haar nieuwste album. Na haar met lof overstelpde debuut

Stuifmeel waren de verwachtingen hoog gespannen. Zo hoog, dat het resultaat na zes jaar uiteindelijk alleen maar tegen kon vallen. Maar Ong is geen doorsnee auteur. Haar nieuwe strip *Horizon* is een meesterwerk.

Horizon is het verhaal van een groep mensen onderweg. Waar ze naar op weg zijn, weten ze zelf niet. Maar ze weten waarvoor ze wegtrekken: ze zijn op de vlucht voor de ziekte uit de grond. De mensen zijn aangewezen op elkaar, houden van elkaar, ondersteunen, maken grappen en vechten met elkaar. Ong weet die onderlinge relaties knap weer te geven, zonder daar ergens uitleg voor te hoeven geven. De onderlinge verhoudingen worden op een heel natuurlijke manier beschreven. Die natuurlijke manier van vertellen is de grote kracht van *Horizon*. Ong weet als goed verteller dat het niet gaat om de emoties die je de personages laat ondergaan, maar om de emoties die je daarmee oproept bij de lezer. Nergens legt Ong de nadruk op het verdriet van haar personages, nergens op de liefde of de angst. Al deze gevoelens weet ze haast ongemerkt op de lezers over te brengen door een enkel woord, een getekende oogopslag of een simpele kleurverandering. Overdaad schaadt. En juist doordat Ong zo sober vertelt, gaan de personages echt leven. De lezer huilt mee met het jonge meisje Kefir als haar grootmoeder overlijdt, voelt mee met de manke Mispel als hij zich nuttig kan maken voor de groep. Er is in het hele album geen woord te veel gebruikt om iets duidelijk te maken. Het album laat zich op meerdere niveaus lezen. Respect voor de natuur, respect voor het leven, een waarschuwing tegen inteelt, *Horizon* herbergt meerdere boodschappen. Maar bovenal draait *Horizon* om gewone mensen. Mensen met hun leugens en hun overspelige natuur, met hun jaloezie en spelletjes, maar desondanks met hun wonderlijke schoonheid. Ong houdt van mensen en dat is aan de knappe manier waarop ze over hen vertelt af te lezen.

Behalve de vertelling, is ook de manier waarop het verhaal in beeld is gebracht bijzonder. De kleuren zijn mooi, de pagina-indeling is mooi, de beeldcompositie is mooi, maar weer is al dat moois nergens overheersend. Nergens krijgt de lezer de indruk dat de maker ergens geforceerd haar best heeft

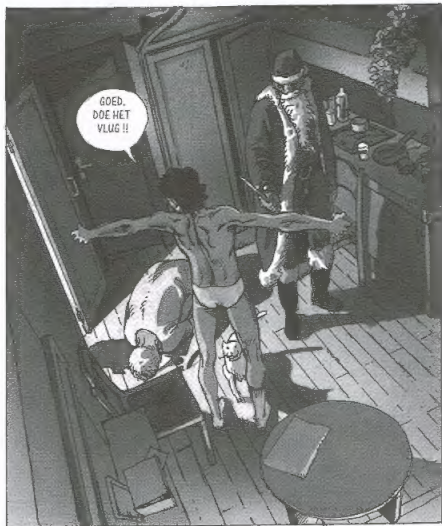
zitten doen om iets moois te maken. Net als met de tekst, staat er nergens in dit album een penseelstreek te veel. Ong weet hoe je schoonheid moet overbrengen. Eens in de tien jaar wordt er een boek gemaakt dat bij verschijnen al een klassieker is. *Horizon* is zo'n klassieker. (Hans)

De Geest van Warren 1: Het 19de slachtoffer

Servain, Brunschwig & Guth
Uitg. Vinci; 54 pl.; kleur;
zachte kaft; f 14,50/BF 260

Wat een mens bezielt om zijn medemens in grote getalen op rituele wijze van het leven te beroven, blijft een intrigerend raadsel.

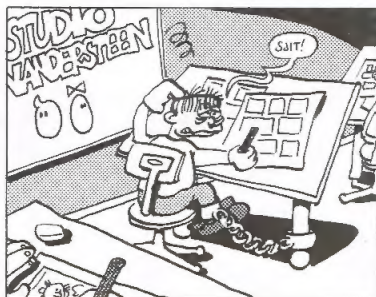
Tallose films en strips hebben reeds de seriemoordenaar als onderwerp gehad. In bijna alle gevallen fixeerden de makers

Brunschwig & Servain & Guth

DE COLLECTEUR

door ANTON DAMEN en MARG VAN BROEKHOVEN

zich op het geweld zelf en de vormgeving ervan. Zelden proberen zij echter om een verklaring te geven voor het ontstaan van de moorden en de werkelijke drijfveren van de moordenaar. Enkel wat obligate fragmenten over een slechte jeugd of gewoon geschiftheid moeten genoeg zijn om er gelijk met de botte bijl op in te hakken (letterlijk en figuurlijk).

Het verdienstelijke van scenarist Brunschwig is dat hij in *De geest van Warren* in ieder geval een poging onderneemt om meer inzicht te geven in wat zich in de geest van de seriemoordenaar afspeelt.

Het verhaal gaat over de Charles Manson-achtige moordenaar Warren Wednesday die na de voltrekking van zijn doodstraf reïncarneert in een indiaanse baby. Zijn ongewilde tegenspeler Johnny Rowland ontmoet hem voor het eerst op een autokerkhof, waar de te tot puber opgegroeide Warren een voormalig jurylid ombrengt. Vanaf dat moment zijn hun levens met elkaar verbonden. Nog sterker; zowel Johnny als Warren lijken tot elkaar verdoemd. Met dat gegeven lukt het Brunschwig om van *De Geest van Warren* meer te maken dan de gebruikelijke aaneenschakeling van gruwelijke scènes. Bovendien weet hij het gegeven zeer vakkundig te verwerken in een vlot en degelijk verteld verhaal.

Tekenaar Servain voelt de bedoelingen van de scenarist prima aan. Zijn platen zijn gedoseerd sinister zodat de afstand tussen Johnny en Warren niet te groot wordt. Bovendien brengt hij de moorden ingehouden in beeld, zodat de aandacht niet gefixeerd blijft op het geweld alleen, hoe nadrukkelijk aanwezig ook.

Samen maken scenarist Brunschwig en tekenaar Servain op deze wijze een boeiend album dat de toets der kritiek ruimschoots doorstaat

(Jef)

Pontiac Review 6: De pen en Het zwaard Pontiac

Uitg. Oog & Blik; 55 pl.;
slappe kافت; f 35,00.

De serie *Pontiac Reviews* is aan zijn zesde nummer toe. En in het jongste deel lijkt Peter Pontiac zijn ware aard te laten zien. Morto van deze zesde verzameling strips en

illustraties: De pen is machtiger dan het zwaard. In het voorwoord maakt Pontiac duidelijk dat deze editie een flinke dosis maatschappijkritiek bevat: „De wanverdeling van de rijkdom, de vervuiling door die zelfde mateloze rijkdom, de onderdrukking van mens, dier, etc. Door geweld, winstbejag en domheid, tv en reclame.”

Uit de prenten en de teksten die hij de lezer vervolgens voor-schotelt, blijkt dat Pontiac een principieel man is. Voor promotiemateriaal voor ideale zaken is hij nagenoeg altijd te porren. Opdrachtgevers met dollartekens in de ogen slaat hij liever af. Dat leidt tot een afwisselende verzameling tekeningen. Van het gebruik van glasbakken tot een aanklacht tegen de toestand in voormalig Joegoslavië, het zegt iets over waar Pontiac als mens voor staat. Dat maakt dat *De pen en Het zwaard* misschien wel zijn meest persoonlijke *Review* is geworden tot nu toe. De auteur stelt zich kwetsbaar op door te laten zien hoe hij over de wereld denkt. Dat maakt deze *Review* meer dan een commerciële verzameling oud werk.

Wat deze verzameling bovendien meerwaarde geeft, is dat het ook iets laat zien over het ontstaansproces van Pontiacs werk. Bijvoorbeeld *De kindermoord*, een imposante aanklacht tegen de uitbuiting van kinderen. De ideeën die hij had in de voorbereidende fase tot deze zeefdruk zijn een aantal pagina's eerder in het boek te zien. Ook de oorspronkelijke gravure van Gustave Doré, waarnaar de elders in *De pen en Het zwaard* getoond steendruk gemaakt is, staat afgebeeld. Misschien komt deze steendruk van underground-tekenaar Pontiac wel het dichtst bij zijn idee over commercie: kooplieden worden

(advertentie)

SPECIALE AANBIEDING!!
Huurling nrg!
luxe H.C. 1 t/m. 25
gesigneerd
SC. 1 t/m. 50
gesigneerd!

GROOT-NEDERLANDSE STRIPBEURS

ZATERDAG
8
NOVEMBER '97

BROERENKERK ZWOLLE
5 MIN. VAN HET STATION-CENTRUM
10.00-12.00 UUR

TOEGANG VOLWASSENEN F5.00
KLEINER DAN 1.50 M F2.50

ruilen? Kopen?

038-4221077

uit de kerk verdreven door een blote vrouw (in de oorspronkelijke versie van Doré is het Jezus die deze taak op zich neemt). Pontiac is standvastig wat betreft zijn idealen en laat dat in deze *Review* ook zien. De overtuigende manier waarop dat gebeurt, maakt *De pen en Het zwaard* tot een mooi boek. In afwachting op het zevende en laatste deel van de serie *Pontiac Reviews* een afsluiter van de auteur zelf: "lees feestelijk, groei geestelijk." (Jantien)

Zeker Lezen

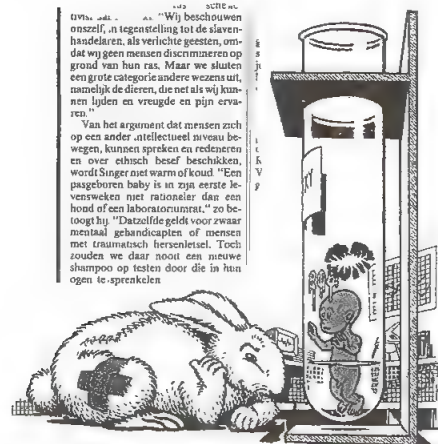
De dwaze monnik Vink

China, ergens in de Middeleeuwen. Een veertienjarig

Uitg. Dargaud; 48 pl; kleur; harde kaft.

meisje genaamd He Pao is op zoek naar het geheim van de gevechtscultuur en de levensinstelling van een oud-benedictijder. Deze gek geworden man, oftewel de dwaze monnik, speelt met iedereen een ondoorzichtig spel. Leeft hij nog wel? Heeft hij überhaupt bestaan? Als oorspronkelijk blank westerse meisje in oud China zijn de belevenissen van He Pao niet alledaags. Antonella, oftewel He Pao, verloor haar biologische ouders bij een scheepsramp. Soms komen deze ouders in geestverschijningen terug om hun dochter voor onheil te behoeden. Het verhaal gaat in op de ontwikkeling van de hoofdpersoon. Elk album groeit ze verder toe naar de kracht die de monnik hanteert. Sailant detail is dat ze daarbij de beheersing van haar zintuigen verliest. Haar oren, ogen en stem functioneren in de loop van het verhaal niet meer. Ze moet lichamelijke functies inleveren, wil ze via de kracht van de dwaze monnik geestelijk verder groeien, met als risico dat ze het normale functioneren van haar hersens eveneens kwijtraakt. He Pao heeft het er allemaal voor over

De personages om haar heen, onder andere een oude geliefde van de monnik, de non Grote zuster, zorgen voor complexe verwikkelingen in het verhaal. Vink neemt met veel omwegen en intriges rustig de tijd voor de zoektocht van de hoofdpersoon. Zo wordt de quest van He Pao een langdurige reis. Actie is vooral terug te vinden in de gevechtscultuur. Sierlijke bewegingen die soms meer op acrobatie lijken. Naarmate de serie vordert, verzandt het verhaal en worden steeds meer acties van He Pao erg onwaarschijnlijk. De wens om alle delen te lezen is vooral ingegeven door de fantastische tekenstijl van Vink. De Frans-Vietnamese tekenaar schrijft, tekent en kleurt zijn albums zelf in. Vooral de kleuren van de aquarellen blijven boeien. Veel tekst en mysterieuze verwikkelingen zorgen ervoor dat *De dwaze monnik* helaas geen verhaal is voor een groot publiek. Voor wie bedachtzaam wil lezen, biedt deze serie echter veel kijk- en leesgenot. (Karin)

Pontiac

De Kid 1: Het ontwaken Crisse & N'guessan

Uitg. Talent; 44 pl.; kleur; zachte kaft; f 14,50.

de klassieker *Peter Pan*. Wellicht geïnspireerd door dat voorbeeld hebben tekenaar N'guessan en schrijver Crisse zich gewaagd aan een eigen stripvertaling van het even klassieke *Junglebook*.

In een onduidelijke, postapocalyptische toekomst zweeft de wees Mowhli rond en wordt in het dorp van de wolvenclan door Baloo en Bagheera in bescherming genomen tegen de dorpelingen en vooral Shere Khan, die zijn oog aan het niet misse kereltje is kwijt geraakt. Op hun vlucht ontmoeten ze Kaa en wordt Mowhli gevangen genomen door de koning van de Bandoor-Log.

Zo op het eerste gehoor lijkt het verhaal een redelijk getrouwe vertaling van Disney's *Junglebook*versie. Het aardige is echter dat alle personages (op de hond Graaw na, die het verhaal vertelt) mensen zijn. Baloo is een oude, dikke man en Bagheera is een negerin met haar op de tanden. Shere Kahn is de leider van een bende en Kaa een eenzaar die in de strip aanmerkelijk sympathieker is. Toch zijn deze eigen interpretaties vooral van cosmetische aard. Nergens weet scenarist Crisse duidelijk te maken waarom het zo nodig was om *De Kid* te maken. In grote lijnen blijft het verhaal hetzelfde, omdat Crisse alleen oppervlakkige details verandert. Tekenaar N'guessan volgt op een zelfde ondiepe wijze. De gezichten van de personages kennen slechts een beperkt aantal grimassen, de motoriek is onbeholpen en de plaatjes zijn over het algemeen statisch. *De Kid* is wel leuk, maar vooral nogal overbodig. (Jef)

Een warreling van witte bloemen

Verschenen bij uitgeverij Dargaud : *De dwaze monnik*, Het stenen geheugen, De purperen mist, De pas van de wind, Het klooster van de kostbare spiegel, Het hol van de slang, Een warreling van witte bloemen, De reis van kleine L. Volgens de planning is het nieuwste deel inmiddels verschenen.

Prik Bord

Ook in Zeist, onder de rook van Bilthoven, ontluikt het strip-talent. De redactie ontving van stripmaker Mark van den Graaff het boekje **Markus**. Het bevat aangenaam getekende autobiografische stripjes, die lekker weglezen. Het boekje is voor f 7,50 te kopen bij Blunder in Utrecht en Lambiek in Amsterdam. Wie elders woont, kan met vermelding van eigen naam en adres, plus Markus, f 7,50 overmaken op giro 4309799 en krijgt het werkje thuis bezorgd. **JN**

Sommige strips zijn Big Business. Zo kan een strip als **Kuifje** welhaast als een aparte industriële gezien worden. Waarbij de erven-Hergé, verenigd in de Molensloot BV, het principe van winst-maximalisatie verdomd goed doorhebben. Iets te goed, zo ontdekten de vrijwilligers van het Belgische stripinformatielad **Auracan**. Zij vroegen de Molensloot BV toestemming voor het plaatsen van twee illustraties bij een artikel over oud-Studio Hergé medewerker Jacques Martin. Geen probleem, antwoordde de BV, en voegde een rekening van BF 7.250 bij. Een absurd bedrag voor de redactie van **Auracan**, die vervolgens de twee illustraties in de hele, reeds gedrukte oplage met oranje stickers afplakte. Ter compensatie kregen de lezers van het blad de fax van

Molensloot BV bijgeleverd. Ach, **Kuifje**, was dat niet die strip over die eend die het zo heerlijk vond om in zijn geld te zwemmen, het omhoog te gooien en op zijn hoofd te laten kletteren? **TD**

Fantagraphics bracht in juli *The Ultimate Catalogue* uit. In deze catalogus zal de fan van het mainstream-superheldengere weinig van zijn gading vinden. Behalve uitgaven van Fantagraphics staan er vooral publicaties van andere alternatieve strips in. Verder wordt er aandacht besteed aan artiesten, schrijvers, fotografen en filmmakers die op het randje van de correcte smaak balanceren (Noam Chomsky, William Burroughs). Wat te denken van de nieuwe *Ranx*, van de bejubelde en vergeuisde Italianen Liberatore & Tamburini? Of het nieuwe Gaiman-McKean-project *How I swapped my dad for two goldfish* (hardcover, \$ 21.95), waarin een klein jongetje zijn vader per ongeluk vervuilt en hem vervolgens gaat zoeken, om erachter te komen dat iedereen zijn vader zo snel mogelijk doorruilt? Of het boek *Neverwhere* (\$ 24.00), gebaseerd op de gelijknamige tv-serie van Gaiman bij de BBC. Vraag naar *The Ultimate Catalogue* bij je betere stripwinkel, of stuur een kaartje naar: Fantagraphics, 7563 Lake City Way, N.E. Seattle, WA 98115, USA. **PB**

Na alles wat er over en van hem verschenen is, heeft hij nu een heuse **Crumbo**-logy. Carl Richter stelde het markante boekwerk over de underground kunstenaar samen (ISBN 0-93495-3244; f 90,00). De bibliografie bevat enkele illustraties. Verder bevatten de pagina's alles van 1961 tot 1994, dat met het werk van Robert Crumb te maken heeft. De hoofdstukken variëren van *Books by Crumb*, *Foreign translations*, *Theatre & film* tot *Material about Crumb*. Voer voor Crumbologen. **KvW**

Crumb

DE BEST VERKOCHTE STRIPS VAN JULI EN AUGUSTUS

- 1 Jessica Blandy 13: Een brief voor Jessica
- 2 Joop Klepzeiker 12
- 3 Largo Winch 8: Het uur van de tijger
- 4 Rode ridder 163: De holle aarde
- 5 Marsipulami 11
- 6 Gorn 4: Hemelbloed
- 7 Peter Pan 4: Rode handen
- 8 Quetzalquatl 1
- 9 Elfquest - Verborgene jaren 4: Kleine vlek
- 10 Vasco 15: Het spook van Brugge

Beste heer van Talent
Wees nu eens een echte vent
En breng afwisselender boekjes uit
Want nu is het steeds hetzelfde, schavonit
Kwijf u van uw schone nieuwe taak
Breng iets waarvan ik in verwoering raak!

Aventuur zonder helden 2: Twintig jaar later (Dany/Van Hamme)	1
Xoco 2: O heer die voor ons gevuld werd (Leditro/Mosdi)	2
Hanco en Peter betraden hun archiefkast (Kolk/De Wit)	3
De ster van de woestijn: eindelig	4
een knap verhaal dat met over	5
tien of meer albums heeft te	6
worden uitgemeerd!	7
Kamiel Kafka's nog niet verzamelde werk (Kamagurka)	8
Hoe Eddie in balbezit kwam (Gumbah)	9
Onderweg (Baru)	10

De Z. Lijst komt tot stand, dankzij de volgende winkels: Het B-Gevar, Balloon Express, Het Besloten Land, De Boekenhalte, Eppo, Franka, Gilles de Geus, Gobelijn, Het Land van Langvergeten, Leidse Stripshop, Mieke's Stripboek, Noord, Paard van Troje, Plokk Strips en ehm... dungs!, De Poort, De Rat, Snoek, De Strip, 't Strippie. Ook het cursieve commentaar is van de deelnemende winkeliers.

*) De lijst "Overig" omvat one-shots, tweeluken en trilogieën

Een van de leukste nieuwkomers in (A Suivre) is een lang verhaal van **Luc Leroi** door Denis. Luc is sinds *De glansrol van een gek* geen spart veranderd en nog altijd even onhandig, vooral wanneer het het andere geslacht betreft. Als humorstrip opnieuw zeer geslaagd. Eveneens opnieuw aanwezig met een lang verhaal zijn **Warnaans** en **Raives**. Hun nieuwste heet *La contorsionniste* en volgt de gangen van een nog altijd niet echt doorgebroken Amerikaanse schrijver, die zich door zijn midlife-crisis sleept. Ook een oudgediende is **Loustal** die, herenigd met scenarist **Paringaux**, het verrouwd broeierij *Kid Congo* aflevert. Allemaal gevestigde waarden, die blijven boeien. **PvG**

Yslaïre werkt aan een nieuwe serie (*Le vingtième ciel*) waarvan het eerst deel in januari volgend jaar moet verschijnen bij uitgeverij Delcourt. Het gaat over een honderdjarige psychoanalist die op zijn sterfbed in contact komt met een engel. Ook **Moebius** is bezig met een nieuwe serie voor Delcourt. *Aventuur op de kubieke meter* heeft het in het Frans (klinkt erg à la Moebius). Plot: jonge

baanloze wordt gekidnapt door buitenaardsen. De tekeningen worden verzorgd door een Duitse debutant: Alexander Lindner. HVS

Uitgeverij **Kitchen Sink Press** stuitert de laatste tijd van crisis naar crisis. De financiële problemen rijzen sinds herfst vorig jaar de pan uit en bijna ging het eens zo vooruitstrevende bedrijf failliet. Het afgelopen jaar kreeg Kitchen Sink twee grote klappen te verwerken. Men ging in zee met de grossier Capital City Distribution, terwijl distributeur Diamond Press zo'n beetje de hele stripmarkt in handen had. Dat kon niet goed gaan en dat ging het ook niet. Capital City legde het loodje, wat ook voor Kitchen Sink een stevige aderlating betekende. Kitchen Sink lanceerde daarop de tweede *Crow*-film *City of Angels* met veel toeters en bellen. Maar de film flopte en ook de verkoop van *Crow*-snuisterijen bleef ver onder de maat.

"Kitchen Sink wilde in Hollywood alles regelmatig bereiken," zei voormalig partner Kevin Estman (*Tundra*, *Teenage Mutant Ninja Turtles*), "en dat werd een wrange grap."

Kitchen Sink-man Robert Boyd noemde de teloorgang van zijn werkgever "een combinatie van stomme pech en een aantal rampzalige beslissingen op management-niveau." Voeg daarbij de slaptes op de Amerikaanse stripmarkt en het is duidelijk dat Kitchen Sink dit voorjaar zietogende was.

Onderhandelingen met Steve Geppi, eigenaar van Diamond Press, ketsten om duistere redenen af, maar trokken de belangstelling van andere geldschietters die nog niet van de problemen van Kitchen Sink wisten. Sinds juni gloort er weer hoop. Er schijnt een financier in beeld te zijn die Kitchen Sink voor faillissement zou kunnen behoeden. PB

Het naar adem happende **Kitchen Sink** is sinds juli weer begonnen met publiceren, in de hoop dat de financiële problemen in de tussentijd opgelost worden. In augustus verschenen onder andere al een nieuwe aflevering van *Black Hole* van Charles Burns, een nieuwe collectie van Al Capp's *Li'l Abner* en een paperback-uitgave van Will Eisners *A contract with God*. In oktober verschijnt het *Crumb coffee table book* en zullen tevens enkele langverwachte uitgaven het licht zien: *Spirit new adventures* door Alan Moore en Dave Gibbons (die samen het legendarische *Watchmen* maakten) en *Crow: Waking nightmares* en *Azumi city tales*. Verder zullen in december bundelingen verschijnen van *Zot* (Scott McCloud) en *Cages* (Dave McKean en Neil Gaiman), alsmede een vertaling van de erotische satire *Het killercondoom* van Ralf König. PB

Opeens lagen ze in de uitverkoop, de delen van Dargauds full-colour volwassenenreeks **Beeldroman**. De reden voor de stunt is even triest als voor de hand liggend: de Franse uitgever houdt vertaling van de reeks voor gezien. "Het is puur een economische beslissing," aldus de woordvoester van Dargaud Benelux. "De boeken zijn te dik om ze rendabel in het Nederlands te kunnen vertalen. Van de drieduizend exemplaren die we per titel lieten drukken bleven er teveel onverkocht." Het verhogen van de prijs of investeren in promotie waren voor de uitgeverij geen optie. Na amper anderhalf jaar is het label Beeldroman dus alweer geschiedenis. De opvolgers van strips als *De stroman*, *De blanke sultane* en *Het seizoen van de palingen* zullen als vanouds enkel nog in het Frans te genieten zijn. *Dommage*. TD

Schalken. De Balhazar-formele

De prijs van Breda voor striptmakers is alweer aan zijn vierde laureaat toe. De prijs wil voor jonge of ondergewaardeerde striptalenten een aanmoediging zijn om op de veelbelovende maar smalle weg voort te gaan. Dit jaar is de jury er wel zeer vroeg bij, want winnaar **Tobias Schalken** is een volstrekt onbekende in stripland. Bij de redactie (en de oplettende lezer van Prikbord) is deze kunstacademiestudent met name bekend door het prachtige en fraai verzorgde stripbladje *Eiland*. De uitgave is een samenwerking met de eveneens getalenteerde Stefan van Dinter en werd door ons in ZL 92 onbeschaamd de hemel in geprezen. Vrijdagavond 11 oktober neemt Tobias Schalken in het Turfschip zijn prijs in ontvangst. JN

Zen is geloven, een van de laatste Beeldromans

Jong zwitsers talent Thomas Ott

Beavis & Butthead krijgen concurrentie. Deze winter start muziekzender MTV met een wekelijkse aflevering van Peter Bagges *Hate* (Zie *ZozoLala* 80). De tekenfilms zijn geïnspireerd op de eerste delen van deze in Amerika uiterst populaire comic-serie. Nu maar hopen dat Buddy Bradley op televisie even leuk is als op papier. HvS

Nu iedereen langzaam aan het dialect aan het verleren is, worden er allerlei initiatieven genomen om deze streektaalen te stimuleren. Zo bestaat er van *Asterix* een heel grappige versie in het Limburgs. Met *Bakelandt op de dool* (Wonderland Half Vier Productions; f 17,00/BF 229) is onlangs de eerste multi-dialect strip opgestaan. In dit tweedelige verhaal zwerven Bakelandt en zijn makkers door heel België en horen zij in elke streek het lokale taaltje. PL

In de *Zone 5300* die nu in de winkels ligt weer een leuke aflevering uit het onnavolgbare leven van Barbara Stok getiteld *Winderacht 9*. Verder Milan Hulsing (zie de *Acaciaaan* in dit nummer) met het verhaal *Wat Fred niet wist*, de *Basbrothers* van Bart Schoofs die een cerbetoon brengen aan *Pol, Pel en Pingo*, *Gutsmen* van Erik Kriek en het Nederlands debuut van de Amerikaan James Kochalka met het verhaal *Ijsje*. In het november/december-nummer onder andere een lang verhaal van *Eeffe Wentelreefe* (het nieuwe album van deze heerlijke trutbol moet tegen die tijd ook in de winkels liggen) en een verhaal van Pieter van Oudheusden en Mark Hendriks. HvS

Lange tijd leek het erop dat uitgeverij Big Balloon de keiharde western-held *Durango* de genadeklap had gegeven. Begin volgend jaar zal Yves Swolfs' spaghetti-western echter weer in het Nederlands te lezen zijn. Uitgeverij

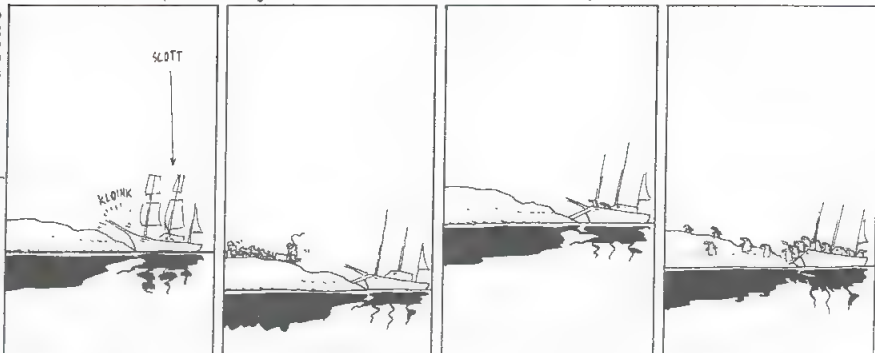
Arboris vertaalt dan het dertiende deel van *Durango* en houdt daarnaast de mogelijkheid open voor herdrukken van enkele eerdere delen. TD

Vrij Nederland, *HP/De Tijd* en *Elsevier*. Wat die bladen met elkaar gemeen hebben? Dat ze alledrie de afgelopen maanden een interview met Peter de Wit publiceerden. De opinieweekbladen namen der *Sigmund* stevig onder de loep en de reacties waren duidelijk: *Is Sigmund time*. Nu heeft deze kleine psychiater het helemaal gemaakt. Wij ontdekten hem tussen de prachtige blauwe Lotus Elise in *Arts en auto*, hét blad voor de arts. Hoe de carrière van een kleine dwarsligger tot ongekende hoogte kon groeien leest u in het augustusnummer, alleen voor leden. KvW

In Zwitserland is de negende kunst door tekenaars als Coséy en Derib naar een hoger nivo getild. Een mooie verdienste, wat niet wil zeggen dat de ontwikkeling

— Hoe de pinguïns op de zuidpool terecht zijn gekomen: —

BERTVANDERMEIJ / DE PINGUÏNS

bij deze artiesten stopt. New contributions to the comic-strip in Switzerland (ISBN 3-907044-23-1; f 60,00) is de catalogus van een tentoonstelling, die nieuwe striptekenaars in de spotlights plaatst. Onder de tekenaars bevinden zich naast Thomas Ott onder anderen Lea Huber en Alex Baladi. Het boek heeft een aparte vormgeving met gekleurde bladen, terwijl alle illustraties in zwart-wit uitgevoerd zijn. Voor wie de Engelse taal niet machtig is, kan de Duitse of Franse tekst uitkomst bieden.

KvW

nieuws Productie

And the winner is... nee, nee, geen Oscar, de Stripschapprijs 1997 is toegekend aan Peter Pontiac. Over het nut en de invloed van deze hoofdprijs praten we niet. We feliciteren Pontiac van harte en wensen hem sterkte met alle pers en publiciteit die een winnaar over zich heen krijgt in tijden van geplande popu-

lariteit. De P. Hans Frankfurterprijs (voorheen Jaarprijs voor Bijzondere Verdiensten) gaat naar dhr. Royen en mevr. Van der Vegt. Hun bundel *Asterix en de waarheid* zorgt hopelijk voor verhoogde activiteit binnen het onderzoeksgebied van de strip. De nominaties voor de albums oorspronkelijk Nederlands: *Gleevens dagboek* door Gerard Leever, *Sigmunds derde sessie* van Peter de Wit en, *last but not least*, *Barberaal 2* van Barbara Stok. De commissie had slechtere keuzes kunnen maken. Bij de genomineerde albums oorspronkelijk buitenslands maken kans op een prijs: *Kobe de koe 5: Het stemgedrag der dieren* van Johan De Moor en Stephen Desberg en *Een hart voor IJsland* van Makyo. *Onderweg* van Baru is een sublieme derde kandidaat. De prijzen worden in het weekend van 11 en 12 oktober tijdens de Stripdagen te Breda uitgereikt (zie *Agenda*). Dan pas is bekend welk album in de twee categorieën uiteindelijk gelauwerd wordt.

KvW

In ZL 81 bespraken we hun tweede boek, *Arab comic strips*. Allen Douglas en Fedwa Malti-Douglas publiceerden echter al eerder een studie over strips en de Arabische wereld. Dit boek uit 1986 bevat zoveel interessants voor studenten communicatiewetenschap en politologie, dat we het nog even melden. *L'idéologie par la bande. Héros politiques de France et d'Egypte au miroir de la BD* (ISBN 2-905838-08-6; f 40,00) geeft een impressie van Nasser en De Gaulle in stripvorm. Grappig is de verstripte Ramses. De invloed van Disney komt eveneens aan bod. Illustraties in kleur en zwart-wit, al is de kwaliteit niet al te best.

KvW

Naast de gebruikelijke prijzen en penningen reikt het Stripschap ter gelegenheid van zijn dertigste verjaardag een speciale prijs uit. Winnaar van deze zogeheten *trentenaire-prijs* is Thé Tjong Khing. Khing krijgt een beeldje met oorkonde, vanwege zijn prestaties als stripmaker én illustrator van kinderboeken.

TD

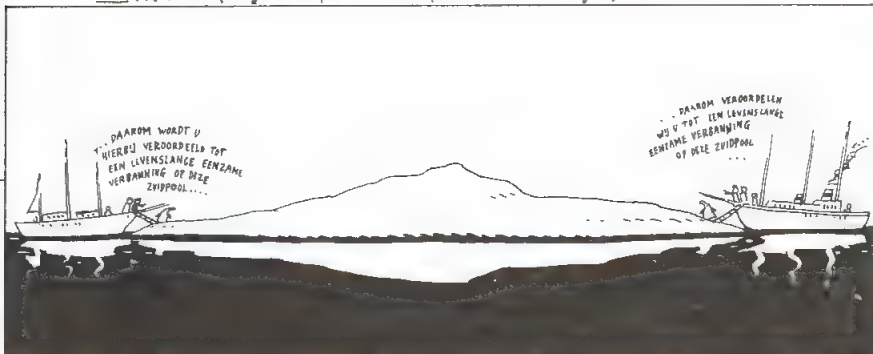

The Tjong Khing

Behalve de nieuwste *Batman*-film verscheen er niet veel opmerkelijks over superhelden en hun bijbehorende bezigheden. Gerard Jones en Will Jacobs doorbreken de stilte met hun boek *The Comic book heroes. First history of modern comic books from the Silver Age to the present* (ISBN 0-7615-0393-5; f 40,00). Veel zwart-wit illustraties geven rugdekking aan de informatieve tekst. Behalve de Silver Age komen ook nog de Awkward Age en de Gilded Age aan

— Hoe de pinguïns op de Zuidpool terecht zijn gekomen —

BERTVANDERNEIJ DE PINGUÏNS

De lier

bod. Voor alle geïnteresseerden in superhelden die zoeken naar relevante info en niet alleen plaatjes willen kijken.

KvW

De strip **Stefan** van Laudec en Cauvin heet sinds kort ineens **Cédric**. Een telefoontje naar uitgeverij Dupuis naar het waarom van deze plotselinge naamsverandering. „De strip is een groot commercieel succes en zoals dat zo vaak gaat met commerciële successen, willen mensen er nog meer geld aan verdienen,” aldus een woordvoerder van Dupuis. „Er zijn grote plannen voor een tekenfilmserie en merchandising. Om die producten makkelijker te kunnen verdelen over alle landen waar de strip verschijnt, is besloten hem overal dezelfde naam te geven. Anders zit je met al die gesplitste markten. Cédric is de oorspronkelijke Franse naam en daar is voor gekozen. Bovendien bekt die naam in alle talen en Stefan niet.” Vandaar dus.

HvS

„Stripverhalen zijn er om gelezen te worden, vandaar dit blad.” Geef toe, er zijn slechtere redenen om een strijplad te beginnen. Danny Steggerda vulde het eerste nummer van **De lier** geheel in zijn eentje met het tekstloze verhaal *Omwee*; een strip vol natuurlyriek. Geheel in stijl zal *De lier* elk seizoen op kringlooppapier verschijnen. Stripmakers, adverteerders en lezers die dit sympathieke initiatief willen steunen, bellen met: 070 - 4271845. Een jaarabonnement op *De lier* kost f 30,00, te storten op giro 5870513 t.n.v. De lier, 2e Schuytstraat 175, Den Haag. TD

Of **Greg** na zijn 65e met pensioen is? Het lijkt er niet op. De schepper van *Olivier Blunder* werkt momenteel aan het scenario voor de volgende *Comanche*, *Red Dust Express*. Daarnaast schrijft hij voor **Mittei** *Trois pierres pour l'éternité*. Te verschijnen in Dargauds one-shot reeks *Long Courier* (wijken Beeldroman). En *Olivier Blunder*? Naar verluidt werkt het duo **Corteggiani** en **Tranchant** druk

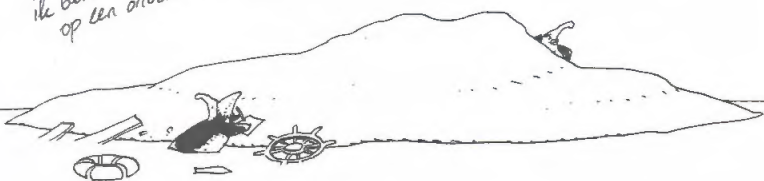
aan de wederopstanding van dit welsprekend heerschap. Nu we het toch over Corteggiani hebben, hij schrijft tevens scenario's voor *De jeugd van Blueberry*, een reeks die door niemand minder dan **Blanc-Dumont** (*Jonathan Carland*) in beelden omgezet zal worden. Als nieuwe tekenaar van *Carland* wordt een zekere **Marc Bourgne** genoemd. Tot besluit van deze Franse berichten een lange termijn-nieuwtje: **Letendre** (*Op zoek naar de Tijdvogel*) en **Servain** (*De geest van Warren*) werken samen aan een nieuwe science-fictionreeks, *Siloé*. Op zijn vroegst te verschijnen eind 1999. TD

Blunder terug van weggeweest

Hoe de pinguïns op de Zuidpool terecht zijn gekomen:

Donderdag:
ik ben vandaag aangespoeld
op een onbekend eiland....

Agenda

Nog tot en met augustus volgend jaar in het Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden: de expositie **Naar Tibet met Kuifje**. Steenstraat 1, Leiden, 071 - 512 84 37.

4 en 5 oktober vindt in Durbuy het jaarlijks **stripfestival** plaats met signerende striptekenaars en tentoonstellingen over o.a. Jean Dufaux, Macherot en Egypte in de strip.

Tegen de verwachting in biedt het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal deze dagen geen dubbel-expositie over *Buck Danny* en *Nero*. De erfenissen rond de klassieke pilonstrip raakten onderling verwikkeld in een rechtszaak, zodat Nero het **tot 1 februari 1998** alleen moet doen onder de noemer **Nero. Kroniek van een dagblad-verschijnsel**. Te zien zijn vele originele, inclusief de unieke, allereerste plaat van de strip, plus een video met een interview met Marc Sleen. Dit alles ter ere van de vijftigste verjaardag van de Vlaamse volksheid. Naast de *Nero*-expo loopt in het BCB nog **tot 11 oktober Greg dessinateur** met veel originele tekeningen van deze stripveteraan. Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, 02 - 219 19 80.

Vrijdag, **10 oktober** signeren zowel Segrelles (geestelijk vader van *De Huurling*) als **Power** (tekenaar van *Slaine*) vanaf 14.00 uur bij de Strip en Lectuurshop, Oudegracht 194 in Utrecht. Een en ander zal gepaard gaan met de verkoop van een gelegenheidseditie van *De Huurling*. Beide tekenaars zullen hoogstwaarschijnlijk ook in Breda aanwezig zijn.

Dertig jaar geleden werd het Stripschap opgericht. Tijdens de komende **Bredase Stripldagen**, in het weekeinde van **11 en 12 oktober**, is dit heuglijke feit goed voor een feestje. Een van de feestelijkheden is de jubileumuitgave *Dertig jaar Stripschap, dertig jaar strips*. Achter de voorplaat van Henk Kuipers zijn daarin originele en weinig bekende strips te vinden van onder andere Joost Swarte, Hanco Kolk, Vicente Segrelles en Gerrit de Jager, plus herinneringen van Schapcorfeen en oud-redacteuren van *Stripschrift*. Tijdens de beurs zal het jubileumboek worden aangevuld met een expositie van dertig jaar Stripschap-curiosa. Andere exposities staan in het teken van 45 jaar vrolijk weekblad *Donald Duck* en de tekenfilms van Warner Bros. Naar het zich laat aanzien, zou deze beurs wat signerende auteurs betreft bovendien de

glory days weleens kunnen laten herleven, nu Betapress, Het Raadsel en Talent de handen ineen hebben geslagen. Onder voorbehoud wordt een groot aantal auteurs aangekondigd, waaronder flink wat Franse jonge goden. Dit alles, onder zeer veel meer, in Het Turfschip, onder de rook van het karakteristieke Bredase huis van bewaring. Entree: f 10,00. Kleintjes onder de 1m50 betalen de helft.

De Antwerpse Galerie Mekanik biedt van **8 tot en met 28 november** de **Dave McKean Touring Exhibition**. Op de openingsdag zal de Britse multi-media stripmaker aanwezig zijn om zijn boeken te signeren. Gaat dat zien, gaat dat zien. Galerie Mekanik, Sint Jacobsmarkt 73, Antwerpen, 03-234 23 47, <http://www.net.be/mekanik>.

Op zaterdag ter kerke gaan? Het kan **8 november** aanstaande in Zwolle. Van tien tot vijf oent de Broerkerk aldaar haar deuren voor de eerste **Oost-Nederlandse Stripbeurs**. Tot de signerende stripmakers behoort onder andere het gros van de deelnemers aan het Noord-Nederlandse stripproject *Gr'n*. Grote mensen betalen f 5,00 entree, mensen kleiner dan anderhalve meter f 2,50.

STRIPVOORSPELING

De te verschijnen albums zijn gerangschikt naar door de uitgevers opgegeven verschijningsdata. In werkelijkheid verschijnen ze echter vaak later. Achter elk album staan de prijs (Hfl/BF) en de uitvoering (slappe kof/harde kof) vermeld. Het cursieve commentaar is van de ZozoLala-redactie.

--- Te verschijnen in oktober ---

- Arboris -

De as van de katharen 2: Guillaume Hart-van-steen (Jarumet) 10,95/220; sk.

De metabaronen 3: Aghnar (Gimenez/ Jodorowski) 12,95/260; sk.

Ghost in the shell 6: Vaarwel robot (Shirow) 9,95/220; sk.

Hispanola 1: Het serum (Meddour) 10,95/220; sk. *Hispanola is een van de betere nieuwe fantasyreeksen met*

een vleugje Middeleeuwen. Terechte keuze van Arboris om dit te vertalen. Lugubere verhalen 7: Koning enoog 1: De put des doods (Dethan) 10,95/220; sk. *Van de tekenares van De zandmeester.*

Semio 2: Ithylene (Contremarchel/ Mouchier) 10,95/220; sk.

Tyndal 3: Het compendium (Van Peborgh/Broeders) 10,95; sk en 24,95/495; hk.

666 3: Demonio fortissimo (Tacito/Froideval) 11,95/240; sk.

- Big Balloon -

Douwe Dabbert 22: Terug naar het verborgen dierenrijk (Wijn/ Roep) 8,95/180; sk en 24,95/ 480; hk.

Storm-Kronieken van de Tussentijd 2: De Dallas-paradox (Kelly/Lodewijk) 12,95/240; sk en 35,00/645; hk.

Nu we niet meer worden afgeleid door Lawrences tekenwerk, valt pas goed op wat voor onzin Lodewijk schrijft.

- De Boemerang -

Rooie oortjes 14 (Dany) 9,95; sk. Rooie oortjes erotische verhalen 8 (Diversen) 9,95; sk.

- Casterman -

Anita Bomba 4: Het leven is te kort (Cromwell/Gratien) 15,95/295; hk. De bodem van de wereld 1: Juffrouw H (Falque/Corbeyran) 15,95/295; sk. *Fraaie en frisse nieuwe fantasyreeks.*

De cyclus van Cyann 2: Zes seizoenen op Ilo (Bourgeon/Lacroix) 39,50/695; hk.

De kat 3: Het beste van de kat (Geluck) 9,95/195; sk.

De laatste der laatste (Tardi/Dac-ninckx) 32,00/595; hk.

De vier reizen van Juan Buscamares 1: De verborgen zee (Vega) 15,95/295; sk. *Niet van de Chileense auteur Buscamares, zoals wij per abuis in het*

vorige nummer meldten, maar door de Chileen Vega. Zijn hoofdpersonage heet Buscamares, wat zoveel betekent als Zeeënzoeker. En daar draait het in deze nieuwe reeks om.

Doerakken 1: Pop Lemen-Arm (Cagniat/ Brunschwig) 15,95/295; sk.

Doodzonde 1 (Behé/Toff) 24,25/450; hk.

Het verdriet van Ulster (Lax) 24,25/450; hk.

Jim Cutlass 5: Tot de nek (Rossi/Giraud) 24,25/450; hk.

Venetiaanse suites 1: Schersen (Warnauts/ Raives) 18,50/345; sk.

- Divo -

Claire 10: Proost (Wiroja's) 9,95; sk.

- Drukwerk -

Bingo 3 (De Boer) 9,95; sk.

Oppassen 1 (Witte/Van Houweninge & De Vos) 12,50; sk. *Bekend van de tv-serie.*

- Dupuis -

Buck Danny 47: Verboden gebied (Bergèse) 8,95/165; sk.

De dochter van de professor (Sfar/Guibert) 11,50/210; sk.

De paparazzi 3: Op gespannen voet (Mazel/Cauvin) 8,95/165; sk.

Jerome K. Jerome Bloks 12 (Dodier) 9,75/180; sk. *Met het eerste deel gratis erbij.*

Jimmy Vandoren 10: De wraak van de bavian (Desorgher/Desberg) 8,95/165; sk.

Luka 2: Angst is de kleur van de dood (Mezzomo/Lapière) 9,75/180; sk.

Michel Vaillant 60: Vergeten verhalen (Graton) 8,95/175; sk.

Ondankbare wereld 2: Goedenavond (Geerts) 11,50/210; sk.

Vrije Vlucht: Het uitslet (Giblat) 23,50/425; hk. *Van de maker van Hoog water.*

- Geïllustreerde Pers -

Noortje 9: Noortje viert het weer (Steeleman/Klein) 8,95/160; sk.

- Geknipt papier -

Aquablue De witte ster 2

(Tota/Cailleateau) 29,75/525; hk.

Narrenschip 3: Turbulenties (Turf) 31,50/550; hk.

- Griffioen Grafiek -

Horizon (Ong) 59,95; hk. *Zie het interview in dit nummer.*

- Juttemis -

Chili con carne 1 (Westbroek/Damen) 4,75.

Don Solo 2 (Van Broekhoven) 4,75; sk.

God, wat ben ik geniaal! (Mars) 4,75. *Schetsboekje onder het motto: Mars struikelde over z'n prullenbak en dit is wat-ie vond.*

Stille lijnen 2 (Van Broekhoven) 4,75; sk.

- Le Lombard -

Angela en René 2: Het refrein is zwijgen (Ridel) 9,50; sk.

Bruno Brazil 4: De versteende stad (Vance/Greg) 10,95; sk. Herdruk.

Jonathan 12: Hij die de rivieren naar de zee leidt (Cosey) 11,25; sk. *Na meer dan tien jaar is het kind van de flower power weer onder ons. En meteen met zestig pagina's.*

Julie, Klaartje, Cecile 13: Dit is pas het begin! (Sidney/Bom) 9,50; sk.

- Sherpa -

Alack Sinner 4: Dark city (Muñoz/Sampayo) 24,95/465; sk.

Luxe versie in linnen verschijnt in november à 150,00/2800.

Arq 1: Elders (Andreas) 29,95/555; sk. *Ook als luxe verkrijgbaar voor 125,00/2300.*

- Standaard -

Bessy 8: De zwiigende getuige (Diversen) 8,95/160; sk.

Biebel Paperback 4: Spek en bonen (Legendre) 21,95/395; sk.

Kiekeboe 74: De wereld volgens Kiekeboe (Merho) 7,95/140; sk.

Nero: De politieke memoires van Nero (Sleen) 39,50/695; hk.

50 jaar Nero. Kroniek van een dagblad-adverschijnsel (Lefèvre/Kerremans). 38,50/695. *Gelegenheidsuitgave over het jubilerende dagbladverschijnsel. Zie ook de Agenda voor de gelijknamige expo in het BCB.*

Rode Ridder 164: Reis naar Atlantis (Diversen) 6,95/130; sk.

Suske en Wiske Blauwe Reeks 8: Het gouden paard (Vandersteen) 54,90/995; hk.

Urbanus 65: Het geheim van de pas-toor (Linhout/Urbanus) 6,95/130; sk.

- De Vrijbouter -

Garfield 51 (Davis) 6,95; sk.

Knuddes sportief 2 (Toon) 6,95; sk.

- Talent -

Fatum 1: De erfgenaam (Francard/ Froideval) 14,50; sk en 27,50; hk.

Hartebloed 1 (Mercier/Bailey) 14,50; sk en 27,50; hk.

Leo Roa 1 (Gimenez) 14,50; sk en 27,50; hk.

Leo Roa 2 (Gimenez) 14,50; sk en 27,50; hk.

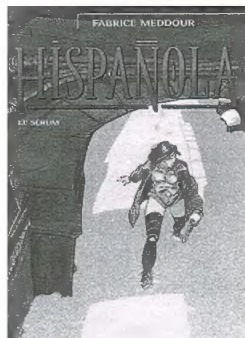
Nash 2: Ochtendster (Pecau/Damour) 14,50; sk en 27,50; hk.

Phaeton 2 (Fino/Tarquini) 14,50; sk en 27,50; hk.

Quetzalcoatl 2: De bloedberg (Mitton) 14,50; sk.

Vuurboot 1: Zoutbloem (Heloret/ Gibelin) 14,50; sk en 27,50; hk.

Vuurboot 2: Ahez (Heloret/ Gibelin) 14,50; sk en 27,50; hk.

- Te verschijnen in november - -

- Arboris -

Elfquest 43: De intocht van Grogmul Dijn (Diversen) 9,95/195; sk.

Elfquest - De verborgen jaren 6: Zingen met de wolven (Diversen) 9,95/195; sk.

Elfquestboek 9: De hereniging (Pini) 39,95/795; sk.

Gilles de Geus 5: De Batavia (Kolk/De Wit) 10,95/220; sk.

HK 6: Anton (Morvan/Trantkat) 8,95/180; sk.

Kazandou 1: De mutantenwereld (Chabuel/Gess) 39,95/795; sk.

Bundeling. Lanfeust van Troy 4: De paladijn van Eckmüll (Tarquin/Arleston) 10,95/220; sk.

Lotusbloem 6: De rechter (Franz) 10,95/220; sk en 24,94/495; hk.

Nomad 8: Uragino's verraad (Savoia/Bucher) 8,95/180; sk.

Spoorloos 1: De poppenverzamelaar (Kraehn) 10,95/220; sk.

Verhalen uit de megasteden 15: ABC-warriors 2 (Mills/Brashill) 10,95/220; sk.

- Big Balloon -

Dilbert 1: Krachtpatser met de muis (Adams) 14,95/280; sk. *Dé krantenstripsensatie in de States en bij ons de meest omstreden rubriek in Intermediair.*

Franka 15: De ogen van de roerganger (Kuijpers) 12,95/240; sk. *De luxe met traditiegevoel dossier kost 59,95/1200.*

Jean-Pierre 4: Apenstaartje (De Kort) 14,95/280; sk.

Loony Tunes Strip 2: Yosemite Sam (Diversen) 8,95/180; sk.

- Casterman -

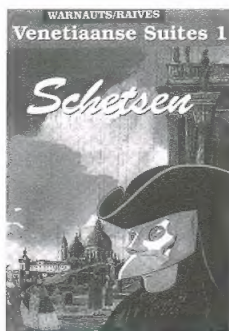
De bodem van de wereld 2: Mijnheer P (Falque/Corbeyran) 15,95/295; sk.

Doerakken 2: Vrouwe Tandgat (Cagnin/ Brunschwig) 15,95/295; sk.

Griffin Dark 1: Het pact (Stanley/Crisse) 24,25/450; hk.

Rochel (Gratien) 24,25/450; hk.

Venetiaanse suites 2: Venetië's rood (Warnauts/Raives) 18,50/345; sk.

- Dargaud -

Berceuse Assassiné 1: Het hart van Telenko (Meyer/Thome) 13,95; sk.

Colt Walker 1: Gila (Lamy/Yann) 13,95; sk. *Van de tekenaar van Adios Palomita.*

Malheig 3 (Stalner) 10,95/220; sk.

Pin up 4 (Berthet/Yann) 13,95; sk. *Versijnt ook als luxe, met het hele verhaal in postloodschetsen; 185,00.*

Thomas Noland 5 (Franz/Pecqueur) 10,95/220; sk.

- Dupuis -

Agent 212 19: Commissariaat op stelen (Kox/ Cauvin) 8,95/165; sk.

Billy the cat 5: Het oog van de meester (Colman/Desberg) 6,50/120; sk. *Aanbieding.*

G. Rafzerk 15: Knekelbrood (Hardy/Cauvin) 8,95/165; sk.

Katamarom 29: De melkwegger-president (Gos/Walt) 8,95/165; sk.

Kroost 2: Je snapt er niks van! (Carabal) 9,75/180; sk.

Rattekopje 5: Maak je niet druk, papa! (Mitté) 8,95/165; sk.

Soda 9: Verlos ons van het kwaad (Gazzotti/Tome) 9,75/180; sk en 18,00/330; hk.

Vrije Vlucht: Hoerland 1 (Tronchet) 23,50/425; hk. *Eindelijke werk in vertaling van deze al jaren actieve Franse humorist.*

- Geïllustreerde Pers -

De beste verhalen van Donald Duck 93: Donald Duck als zeerover (Diversen) 7,95/160; sk.

Donald Duck Pocket 48: De nepkerstman (Diversen) 7,95/160; sk.

Donald Duck Dubbelpocket 4 (Diversen) 12,95/250; sk.

Disney Filmstrip: Hercules (Diversen) 7,95/160; sk.

- De Harmonie -

Bert en Bobje op vakantie (Kamagurka); 19,90; sk.

Cowboy Henk en de Kappende Kapper (Kamagurka/Herr Seele) 12,50; sk.

Eefje Wentelteefje laat de boel de boel (De Leijer) 17,90; sk. *Het lang verwachte tweede album van deze oer-Hollandse troel.*

Sigmund: Vierde sessie (De Wit) 14,95; sk. *„Dokter, ik denk dat ik een hond ben.” „Gaaf u maar liggen.” „Ik mag niet op de bank.” Maar dan beter.*

- Joop Wiggers -

Vijftien & half 7 (Kruis) 8,95; sk.

- Land Producties -

Sleutelgaten 1 (Toon) 8,95; sk.

- Le Lombard -

Adler 7: De rode jungle (Sterne) 10,95; sk.

Bernard Prince 3: De hel van Suong-Bay (Hermann/Greg) 10,95; sk.

Herdruk.

Bernard Prince 13: De narrenhaven

(Hermann/Greg) 10,95; sk. *Herdruk.*

Bob Morane 32: Het dal van de Brontosaurussen (Coria/Vernes) 10,95; sk.

Hans: De prinses van Ultis (Kas/Duchâteau) 10,95; sk.

Smurfenstreken 3 (Peyo) 9,50; sk.

Thorgal 23: De kooi (Rosinski/Van Hamme) 10,95; sk en 21,95; hk.

- Oog & Blik / Sherpa -

Labyrinten (Mattotti/Kramsky) 60,00/1100; hk. 900 genummerde exemplaren. *De luxe kost 125,00/2300 en telt 100 exemplaren.*

- Standaard -

Nero 140: De blauwe woestijn (Sleen) 8,95/160; sk. *De luxe kost 100,00/1795.*

Suske en Wiske Klassiek 39: Het vliegende bed (Vandersteen) 42,50/795; hk.

Suske en Wiske Klassiek 40: De Texasridders (Vandersteen) 42,50/795; hk.

- Talent -

Barca 1: De gijzelaar van Hannibal (Rocca/Suro) 14,50; sk.

Bloed en stilte 1 t/m 10 (Mitton) 14,50; sk. *De hele reeks verschijnt in korte tijd, alleen... wanneer is onbekend.*

Bolox 1: De bijl van de macht (Pillout/Seiter) 14,50; sk en 27,50; hk. *Ook als luxe voor 115,00.*

Carmen Mac Callum 3 (Vatine/Gess) 14,50; sk en 27,50; hk.

De jonge jaren van Gorn 1 - Vrouwe Bossums 1: Het dansende woud (Paty/Tiburce) 14,50; sk.

Gorn 6: Onder de doden (Tiburce) 14,50; sk.

Labyrinten 3 (Pendanx/Tendre) 14,50; sk en 27,50; hk.

Labyrinten 4 (Pendanx/Tendre) 14,50; sk en 27,50; hk.

Schaduwland 2 (Springer/Gibelin) 14,50; sk en 27,50; hk.

Vloek van Amber 2 (Lauffrey/Contremarche) 14,50; sk en 27,50; hk. *De luxe kost 115,00.*

- niet aangekondigd; toch verschenen -

Ik 4 (Dijkhuis) 2,50.